

Олена Березюк,
кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-6033-6935
berezuk.elen@gmail.com
Уляна Холодова,
доктор філології,
старший викладач кафедри славістики
Університету Палацького, Чехія
ORCID:0000-0002-1950-2225
uljana.cholodova@upol.cz

ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА В УМОВАХ ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розглянуто проблему полікультурної підготовки майбутнього вчителя-філолога в умовах Поліського регіону, акцентовано увагу на дослідницькій спрямованості змісту полікультурності. Виявлено, що полікультурна підготовка розглядає закономірності розвитку полікультурної освіти як складової загальної освіти, розкриває її роль в подальшому розвитку наукової педагогічної теорії та практики, формує високоосвічених, духовно багатих і морально стійких особистостей, гідних громадян та спеціалістів демократичної європейської держави.

Як одну з складових полікультурної підготовки, автори аналізують етнокультурну підготовку майбутнього вчителя-філолога. Етнокультурна підготовка посідає чільне місце у формуванні науково-практичних педагогічних знань і є актуальною проблемою в розвитку сучасних освітньо-виховних систем України і Полісся зокрема. Звертається увага на те, що етнокультурна підготовка є результативно-діяльнісною характеристикою народознавчої освіти і культивує в особистості українознавче спрямування, забезпечує органічний взаємозв'язок з сучасними принципами педагогічної професійної освіти. В статті також звертається увага на певні напрями етнокультурної підготовки, а саме громадянський, духовно-моральний, етносоціальний, етновалеологічний та фамілістичний.

Автори відмічають, що важливо ще в період навчання у вищому педагогічному закладі освіти навчити здобувачів бачити проблеми полікультурного характеру, аналізувати їх, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі пошуку їх розв'язання, розробляти конструктивні схеми і варіанти практичних рішень. Тому в Житомирському державному університеті на базі науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся», яка тісно співпрацює з відділом україністики в Оломоуцькому університеті імені Ф.Палацького в Чеській Республіці, системно пропагуються ідеї полікультурної підготовки майбутнього вчителя-філолога на науково-практичних конференціях, семінарах, при стажуванні студентів майбутніх вчителів-філологів, де розглядаються проблеми вивчення національної ідеї в педагогічних здобутках провідних українських вчених, розвиток чеського шкільництва, ідеї етнокультурної підготовки, здійснюється міжнародна співпраця в галузі професійно-педагогічної діяльності з освітніми закладами інших регіонів, зокрема Польщі, національна меншина якої на Житомирщині досить численна, і проблеми польського шкільництва актуальні в процесі полікультурної підготовки майбутніх вчителів-філологів.

Ключові слова: полікультурна підготовка, Поліський регіон, вчитель-філолог, педагогічний процес, етнокультурна підготовка, дослідницька спрямованість, польське шкільництво, чеське шкільництво, освітньо-виховні системи Полісся.

Olena Berezyuk, Uljana Cholodova. Podstawy ukierunkowania badawczego przygotowania międzykulturowego przyszłego nauczyciela-filologa w warunkach regionu Polesia

W artykule omówiono problematykę międzykulturowego przygotowania przyszłego nauczyciela-filologa w warunkach regionu Polesia, zwracając uwagę na badawcze ukierunkowanie treści międzykulturowości. Wskazano, że przygotowanie międzykulturowe uwzględnia prawidłowości rozwoju edukacji międzykulturowej jako składnika ogólnej edukacji, ukazuje jej rolę w dalszym rozwoju naukowej teorii i praktyki pedagogicznej, kształtuje osoby wykształcone, duchowo bogate i moralnie odporne — godnych obywateli oraz specjalistów demokratycznego państwa europejskiego.

Jednym z elementów przygotowania międzykulturowego, analizowanym przez autorów, jest przygotowanie etnokulturowe przyszłego nauczyciela-filologa. Przygotowanie etnokulturowe zajmuje ważne miejsce w kształtowaniu wiedzy pedagogicznej o charakterze naukowo-praktycznym i stanowi aktualny problem w rozwoju współczesnych systemów edukacyjno-wychowawczych Ukrainy, w szczególności Polesia. Podkreślono, że przygotowanie etnokulturowe jest efektywną i praktyczną cechą edukacji narodoznawczej, kształtuje w jednostce orientację ukraiноznawczą oraz zapewnia organiczny związek z nowoczesnymi zasadami zawodowego przygotowania pedagogicznego. W artykule zwrócono także uwagę na wybrane kierunki przygotowania etnokulturowego, takie jak: obywatelski, duchowo-moralny, etnospołeczny, etnowaleologiczny oraz familistyczny.

Autorzy zaznaczają, że ważne jest, aby już w trakcie nauki w wyższej uczelni pedagogicznej nauczyć studentów dostrzegać problemy o charakterze międzykulturowym, analizować je, wyodrębnić główne idee leżące u podstaw ich rozwiązania oraz opracowywać konstruktywne schematy i warianty praktycznych rozwiązań. Dlatego na Uniwersytecie Państwowym w Żytomierzu, na bazie naukowo-metodycznego laboratorium «System edukacyjno-wychowawczy Polesia», które ściśle współpracuje z Katedrą Ukrainistyki Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (Czechy), systematycznie propagowane są idee międzykulturowego przygotowania przyszłego nauczyciela-filologa podczas konferencji naukowo-praktycznych, seminariów oraz praktyk studenckich przyszłych nauczycieli-filologów. Podczas tych działań omawiane są problemy badania idei narodowej w dorobku pedagogicznym czołowych ukraińskich naukowców, rozwój szkolnictwa czeskiego, idee przygotowania etnokulturowego oraz prowadzona jest międzynarodowa współpraca w zakresie działalności zawodowo-pedagogicznej z placówkami edukacyjnymi z innych regionów, w szczególności z Polski, której mniejszość narodowa jest dość liczna na Żytomierszczyźnie, a problemy szkolnictwa polskiego są istotne w procesie międzykulturowego przygotowania przyszłych nauczycieli-filologów.

Słowa kluczowe: przygotowanie międzykulturowe, region Polesia, nauczyciel-filolog, proces pedagogiczny, przygotowanie etnokulturowe, ukierunkowanie badawcze, szkolnictwo polskie, szkolnictwo czeskie, systemy edukacyjno-wychowawcze Polesia.

Olena Berezyuk, Uljana Kholodova. Fundamentals of Research-Oriented Multicultural Training of Future Philology Teachers in the Context of the Polissia Region

The article examines the issue of multicultural training of future philology teachers in the context of the Polissia region, with emphasis on the research orientation of multicultural content. It is revealed that multicultural training explores the regularities of multicultural education development as an integral part of general education, reveals its role in the further advancement of pedagogical theory and practice, and helps shape highly educated, spiritually rich, and morally resilient individuals — worthy citizens and specialists of a democratic European state.

As one of the components of multicultural training, the authors analyze the ethnocultural training of future philology teachers. Ethnocultural training occupies a central place in the formation of scientific and practical pedagogical knowledge and is a relevant issue in the development of modern educational and upbringing systems in Ukraine, particularly in the Polissia region. The article highlights that ethnocultural training is an effective and activity-based characteristic of ethnological education, fosters a Ukrainian-centered worldview in students, and ensures an organic connection with contemporary principles of professional pedagogical education. Attention is also drawn to specific directions of ethnocultural training – namely, civic, spiritual and moral, ethnosocial, ethnovaleological, and familial aspects.

The authors emphasize the importance of teaching students to identify multicultural issues, analyze them, distinguish key ideas underlying possible solutions, and develop constructive schemes and practical strategies while still in higher pedagogical education. Therefore, at Zhytomyr State University, based on the research and methodological laboratory «Educational-Upbringing System of Polissia» – which closely cooperates with the Department of Ukrainian Studies at Palacký University in Olomouc, Czech Republic – the ideas of multicultural training for future philology teachers are systematically promoted. This takes place at scientific and practical conferences, seminars, and student internships. These platforms address topics such as the study of national ideas in the pedagogical work of leading Ukrainian scholars, the development of Czech school education, and the ideas of ethnocultural training. There is also active international cooperation in professional and pedagogical activities with educational institutions in other regions – particularly in Poland, whose national minority is quite numerous in the Zhytomyr region – making issues of Polish schooling highly relevant in the multicultural training of future philology teachers.

Key words: *multicultural training, Polissia region, philology teacher, pedagogical process, ethnocultural training, research orientation, Polish schooling, Czech schooling, educational-upbringing systems of Polissia.*

Постановка проблеми. У професійній педагогічній освіті взаємозв'язок, взаємозумовленість процесів та рівня розвитку суспільства і підготовки майбутнього вчителя вимагають глибокого осмислення шляхів й умов наближення сучасної освіти до якісного професійного використання надбань народної педагогіки, національної культури, рідної мови, здобутків літератури, історії рідного краю в повсякденній педагогічній діяльності, тобто створення сприятливого освітнього середовища.

Освітнє середовище підготовки майбутнього вчителя-філолога є насамперед підсистемою полікультурного середовища, сукупністю спеціально організованих педагогічних умов розвитку та формування його як особистості. Це структура, яка включає кілька взаємозалежних рівнів: глобальний, тобто загальносвітові тенденції розвитку культури, освіти, регіональний, тобто освітню політику, культуру, систему освіти, локальний – навчальний заклад, найближче оточення, звичаї, традиції родини тощо.

Адже полікультурність – це риса сучасної соціальної структури світу, яка набула особливого значення в другій половині ХХ ст. в системі освіти усіх розвинених країн світу. В багатьох країнах відбуваються зміни у вимогах до результатів навчання та виховання підростаючого покоління, потреба у формуванні в учнів здатності жити у відкритому суспільстві, в якому спільно проживають представники різних етнічних груп. У відповідь на появу нових соціокультурних реалій світова педагогічна думка виробляє відповідну освітню стратегію, теоретичні та практичні дослідження ведуться і в українській педагогічній науці.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Полікультурна освіта була і залишається предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених: С. Гончаренко, О. Іванова, В. Кузь, В. Коноваленко, В. Мосіяшенко, З. Нагачевська, Н. Ничкало, О. Сухомлинська та ін. Примітно, що останніми роками зріс інтерес науковців до формування полікультурної компетентності особистості у сфері освіти (Л. Воротняк, Г. Гулецька, Л. Данілова, Л. Кондрацька, Н. Лавриченко, Л. Перетяга, О. Ткаченко та ін.).

Серед сучасних українських дослідників, які активно займаються проблемою полікультурної підготовки слід виділити М. Євтуха, Н. Кічук, М. Красовицького, Н. Лисенко, О. Римаренка, П. Толочка, Л. Хомич та інших. Їх наукові дослідження пропонують широкий спектр поглядів і суджень щодо багатьох питань, пов'язаних з концептуальним дизайном полікультурної освіти. На освітньому рівні дослідники демонструють важливість формування етнічної толерантності як характерної риси полікультурного виховання. Аналіз джерельної бази засвідчив, що проблемою полікультурної підготовки майбутнього вчителя-філолога досліджували О. Бігич, Н. Волошина, О. Гура, Л. Хоружа, О. Шестопалюк та інші.

У зарубіжній педагогіці, зокрема проблема полікультурності в польському шкільництві, досліджувалась вченими В. Буршта, Д. Левітска, Т. Левовицький, С. Мешальський, З. Ясінський та інші, в чеському шкільництві – дослідниками О. Локшиною, В. Струтинським, Р. Чмеликом, Є. Ткаченко та інші.

Окреслення невирішених питань, порушених в статті. Попри численні дослідження, низка аспектів педагогічних здобутків в полікультурній підготовці майбутнього вчителя-філолога потребує детального вивчення, особливо в умовах Поліського регіону. Слід розглянути дослідницьку спрямованість полікультурної підготовки щодо національних меншин, які проживають на території сучасної Житомирщини. Наявні здобутки формування полікультурної спрямованості в національній меншині волинських чехів.

Тому **метою нашої статті** є висвітлення дослідницької спрямованості змісту полікультурної підготовки майбутнього педагога-філолога, враховуючи особливості Поліського регіону, зокрема ідеї етнокультурності в регіональному контексті.

Виклад основного матеріалу. У результаті осмислення та аналізу нормативних освітянських документів, наукових джерел, ретроспективного аналізу власного педагогічного досвіду, розглянемо важливість полікультурної підготовки майбутнього вчителя.

Сама полікультурна підготовка розглядає закономірності розвитку полікультурної освіти як складової загальної освіти; розкриває її роль в подальшому розвитку наукової педагогічної теорії і практики, що є надійним орієнтиром у створенні такої освітньої системи, яка адекватна потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих і морально стійких особистостей, гідних громадян та спеціалістів демократичної європейської держави.

Полікультурна підготовка майбутніх вчителів-філологів вимагає від них вивчати й усвідомлювати педагогічний досвід різних народів та народностей для підвищення рівня духовності, відродження вітчизняних традицій виховання, знати закономірності розвитку вітчизняної освіти; відроджувати етнопедагогічні традиції у системі навчання та виховання; формувати в майбутніх педагогів полікультурної толерантності тощо.

Відомий педагог К. Ушинський зазначав, що необхідно не лише знайомитись з культурою свого народу, а й вчитись поважати чужу культуру. Він вважав, що національне виховання є невід'ємною частиною полікультурного виховання, оскільки неможливо навчитися поважати культуру інших, не знаючи і не люблячи культури свого народу. Лише тоді, коли причетний до загальнолюдських моральних цінностей, розвивається мораль у здобутках національної культури, виникає толерантність, національна свідомість і духовність [11].

Теоретик і практик вітчизняної педагогіки С. Русова також наголошувала на необхідності «глибокого пізнання особистістю власної національної культури, що є основою розуміння її унікальності та можливістю порівняння з іншими національними культурами, що дає можливість засвоювати загальнолюдські та національні цінності» [11, с. 26].

Відомий український педагог Г. Ващенко наголошував, що «кожен народ має розвивати власну національну культуру, оскільки загальнолюдська культура залежить від багатства та

розмаїття кожної культури. Іншими словами: на його думку, майбутнє не за протиставленням національних культур, а за їх взаємозбагаченням [11].

Сучасну концепцію полікультурної освіти було висунуто в США у 1981 році вченим Дж. Бенксом. Головна її мета полягала в розвитку міжкультурної (полікультурної) компетентності. Зміст освіти, за Дж. Бенксом, має відображати як культуру окремих етнічних груп суспільства, так і загальну культуру. Дж. Бенкс також створив моделі змісту полікультурної освіти, сформулював умови, за яких полікультурна освіта буде ефективною [4]. На думку вченого, зміст полікультурної (багатокультурної) освіти не може бути зведений лише до набуття поліетнічної (багатоетнічної) компетентності, а повинен включати й інші аспекти культурного розмаїття, наприклад, релігійні, мовні, соціальні, гендерні. Тобто, полікультурна освіта має за мету формування цінностей, що підтримують культурний плюралізм в усіх його значеннях [4].

Серед сучасних українських дослідників, які активно займаються проблемою полікультурної підготовки особистості слід виділити праці М. Євтуха, М. Красовицького, Н. Лисенко, О. Римаренка, П. Толочка та інших. Їх наукові дослідження пропонують широкий спектр поглядів і суджень щодо багатьох питань, пов'язаних із мультикультуралізмом і концептуальним дизайном полікультурної освіти. Вчені розглядають теорії етнічності та міжнародних відносин, тим самим вивчаючи, описуючи та обґрунтовуючи взаємовідносини між державою та нацією, а також особливості етнонаціональної політики на сучасному етапі розвитку країни. На освітньому рівні дослідники демонструють важливість формування етнічної толерантності як характерної риси полікультурного виховання.

Так, М. Красовицький вважає, що «основною ідеєю концепції полікультурної освіти є усвідомлення різноманітності, полікультурності та цілісності світу, взаємозв'язку, взаємозалежності, взаємодії культур» [6, с. 16]. Важливою умовою життя людей різних рас, національностей, релігій і культур, на переконання вченого, є досконале знання власної національної історії, мови та культури, а також розуміння особливостей і традицій інших народів, лише на цій основі можна створити сприятливі умови для продуктивного співіснування та взаємодії людей з представниками різних етнічних груп [6].

У вітчизняній полікультурній освіті надається важливе значення як такий, що сприяє поширенню толерантності в суспільстві, забезпечує права національних меншин та задоволення їх освітніх запитів. Основною метою полікультурної освіти, на думку українських учених, є «формування нового менталітету, усвідомлення багатокультурної перспективи розвитку людського суспільства, розуміння, визнання і забезпечення прав різних культур на існування і як автономних одиниць, і як комплексу єднання, що роблять внесок у розвиток загальнолюдської культури» [1, с. 114].

Але на сьогодні питання впровадження полікультурної підготовки як у загальноосвітніх, так і у вищих навчальних закладах та системі післядипломної педагогічної освіти (підвищення кваліфікації) є недостатньо розробленим. Тому, на наш погляд, першочерговим є завдання полікультурної підготовки майбутніх вчителів, бо саме їм належить найближчим часом здійснювати полікультурну освіту.

Узагальнюючи доробки вчених, основними компонентами полікультурної підготовки майбутніх педагогів, можна вважати:

1) полікультурну грамотність (знання про розмаїття культур, що складають одне середовище, самопізнання, що виникає із самостереження, розуміння властивостей середовища, у якому живемо, та його впливу на оточуючих, гнучкий підхід до національних та культурних норм тощо);

2) уміння та навички полікультурності (правильний відбір навчального матеріалу, форм, методів і прийомів роботи з учнями, знаходження в змісті навчальної дисципліни, яку викладає вчитель, тем та проблем, які пов'язані з полікультурністю);

3) професійно-особистісні якості вчителя (здатність розуміти внутрішній світ дітей та молоді, здатність до активного впливу на учнів, емоційна стійкість, уміння спілкуватися, любов до дітей, толерантність, доброта, відповідальність, стабільність нервового стану тощо) [5].

У підготовці майбутнього вчителя полікультурна складова розглядається з кількох аспектів:

- володіння інформаційною культурою, тобто високий рівень знань про культурне розмаїття цивілізації як у просторовому, так і в часовому відношенні;
- розвиток загальнолюдської культури, установок і поведінки, відповідних мультикультурному середовищу;
- формування емоційної культури особистості в відповідному полікультурному середовищі;
- формування культури саморозвитку особистості в полікультурному середовищі [2].

Принципово важливою складовою полікультурної підготовки вчителя-філолога є організація навчального матеріалу (змісту навчання) з мовно-літературних дисциплін, інтегрований, лінгвокультурологічний відбір змістового компонента та структурування народознавчого, полікультурного, психолого-педагогічного навчального матеріалу з метою формування цінностей особистості майбутнього педагога, розкриття та формування творчого його потенціалу. При цьому потрібно враховувати кілька факторів:

1) соціокультурне середовище даного регіону (етнічна та релігійна структура, панівні в середовищі вчення та забобони; полікультурність суспільства та індивідуальний інтерес до проблем окремих соціокультурних груп);

2) етнічні та соціально-економічні особливості даного регіону; соціокультурну ситуацію в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і релігійних груп, розвиток та причини виникнення конфліктів, культурне поширення і формування націоналізму тощо);

3) методичну та особистісну компетентність педагога [2].

Будь-яка навчально-виховна система зорієнтована на конкретні умови, враховує інтереси і потреби реальних людей, тому вона не може бути ідентичною в різних регіонах, навіть у сусідніх ліцях, гімназіях, школах і є глибоко національною за своєю сутністю. Адже нація – це насамперед система різноманітних природних (біологічних, зокрема анатомічних, фізіологічних), психічних, історично зумовлених ознак «тіла, душі й розуму» (К. Ушинський), тобто психології, характеру, інтелекту певної культурно-історичної спільності людей [11]. Звідси випливає, що різні ознаки, якості людей залежно від національної приналежності потрібно формувати не уніфікованими для багатьох народів, націй, а, навпаки, різними за змістом, засобами, методами навчально-виховної роботи, які виробилися в кожній нації протягом віків і які є складовою та невід'ємною часткою її самобутньої матеріальної та духовної культури [9, с. 128]. Тому важливо в системі полікультурної підготовки майбутнього вчителя враховувати етнопедагогічну складову.

Етнокультурологічна підготовка майбутнього вчителя посідає чільне місце в формуванні науково-практичних педагогічних знань і стає актуальною проблемою в сучасних освітньо-виховних системах вітчизняної освіти, враховуючи регіональний аспект, зокрема. Знання про різні види етнокультурних контактів і концепції міжетнічних комунікацій допомагають пояснити механізм розвитку й функціонування сучасних етнічних процесів, форми трансформації культури та способи засвоєння людиною надбань іншого етносу. Адже справжня навчально-виховна робота з дітьми та молоддю повинна бути глибоко національною за сутністю, змістом, характером. Тому зміст освіти педагогічних закладів має використовувати в полікультурній підготовці етнопедагогічний компонент, що наповнений мовним, історичним, культурним, етнографічним, народознавчим надбанням рідного народу, рідного етносу. А це допомагає сформувати громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору.

Традиційно народні погляди на мету й засоби виховання та навчання сприятимуть збагаченню педагогічного процесу, вдосконаленню його змісту, організаційних форм, методів і прийомів. Адже саме актуальність полікультурологічної підготовки зумовлена поступом українського суспільства до постіндустріального етапу цивілізації, що ініціює загострення уваги до етнічної сутності людини, її вивільнення від наслідків антропогенної діяльності, соціальної одноманітності й пасивності. Опанування й відтворення скарбів етнопедагогіки в кожному наступному поколінні є чи не найвищим виміром людяності, професійної та громадянської зрілості педагога.

Вітчизняна педагогіка вже має певні напрацювання в цьому напрямі. Педагогічні колективи, конкретні вчителі під час освітнього процесу здійснюють формування естетичної, екологічної, економічної, моральної культури зростаючої особистості. Водночас вони формують і етнічну культуру учнів, культуру міжнаціональних відносин, терпимість до різних народів і толерантність у взаємовідносинах.

Будь-яка навчально-виховна система зорієнтована на конкретні умови, враховує інтереси і потреби реальних людей, тому вона не може бути ідентичною в різних регіонах, навіть у сусідніх ліцях, гімназіях, школах і є глибоко національною за своєю сутністю.

На основі аналізу праць вітчизняних учених, ми можемо стверджувати, що етнокультурологічна підготовка майбутніх вчителів здійснюється за певними напрямами.

Громадянський напрям етнокультурологічної підготовки характеризується формуванням високого рівня національної свідомості, патріотизму в особистості, володінням поваги до рідного та інших народів світу, любов'ю до рідної землі та ін.

Духовно-моральний напрям – це складний процес розвитку особистості майбутнього вчителя впродовж його професійної діяльності, що спирається на загальнолюдські цінності й водночас має свої особливості в конкретних історичних соціокультурних умовах, у контексті певного етнічного середовища, що, зокрема, відображається в співвідношенні морально-етичного, розумового, естетичного та інших напрямів виховання.

Етносоціальний напрям – це знання про народні традиції міжособистісних взаємин, етнічні уявлення про ідеальну модель особистості, якій притаманні типові риси етнічної спільності, ментальності народу, прилучення молоді до життєвих норм та цінностей старшого покоління, розвиток кращих рис народу в діяльності молодіжних об'єднань, визначення власного місця у суспільстві, здатність та готовність до конструктивно-критичної взаємодії з теперішньою соціальною реальністю.

Етнокультурна підготовка майбутнього вчителя-філолога ґрунтується на мовних традиціях рідного народу і конкретного етносу, характеризує культурологічне світобачення його особистості, вміння сприймати відображення реальності в народному мистецтві, в усній народній творчості, зокрема в дитячому фольклорі, готовність до самовдосконалення відповідно до народних традицій, до рис національного характеру. Сюди ж відносимо й збагачення особистості досягненнями національної і світової культур, забезпечення наступності в засвоєнні рівня художньо-естетичної культури народу, збереження своєрідності нації, загальнолюдських цінностей, використання народних традиційних засобів творчого розвитку особистості; сприяння самовизначенню особистості майбутнього вчителя стосовно виховних, полікультурних, соціокультурних цінностей народу тощо.

Етновалеологічний напрям – це набуття етнічного досвіду збереження та зміцнення свого здоров'я (фізичного, соматичного, психічного, духовного, професійного). При цьому застосовуємо народно-педагогічні засоби оздоровлення: рухливі ігри, забави, танці, а також ознайомлення з народним календарем, народною медициною, шанобливе ставлення до природи, знання народних символів, звичаїв, традицій, пов'язаних з тілесним вихованням та посиленою природоохоронною діяльністю [7].

Фамілістичний напрям етнокультурної підготовки майбутнього вчителя ґрунтується на знаннях багатовікової історії розвитку родинного життя, на знаннях про практичний досвід

українського народу в галузі організації шлюбу та створення міцної здорової сім'ї, на знаннях батьківської педагогіки та основ родинного виховання. Національні традиції, менталітет етносу через міжособистісні взаємини сім'ї та стереотипи поведінки дорослих передаються дітям, – на це акцентує свою увагу народна фамілологія. Саме в родині дитина успадковує генетично й соціально дійсні та вдавані цінності, що стають її життєвим надбанням. Сім'я уподібнюється соціальному мікрокосмосу: її структура є мікромоделлю суспільства, у ній сконцентрована палітра суспільних відносин (соціальних, економічних, культурних). Саме з утворенням сім'ї як осередка виховання особистості можна говорити про зародження народної педагогіки та психології, народної етики, взаємовідносин людей. Майбутній вчитель повинен знати створену народом таку виховну систему, в якій відображаються провідні засоби виховання, як поведінка й вчинки батьків, рідна мова, праця, фольклор, родинно-побутова культура, народні звичаї й традиції, мистецтво, ремесла й промисли, вірування, свята, обряди, символи, дитячі ігри та іграшки [3].

Отже, полікультурна підготовка – це передусім результативно-діяльнісна характеристика народознавчої освіти. Вона є яскравим взірцем культивування в молодій людини українознавчого спрямування, забезпечення органічного взаємозв'язку із сучасними принципами демократизації та європеїзму [7].

Крім того, полікультурна підготовка майбутнього вчителя завжди залежить від конкретних ситуацій, тому важливо ще в період навчання у вищому педагогічному закладі освіти навчити студентів бачити ситуацію, аналізувати її, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі пошуку її розв'язання, розробляти конструктивні схеми і варіанти практичних рішень [10]. На такий підхід орієнтовані такі види діяльності, як мікровикладання, моделювання фрагментів виховних заходів, розв'язування педагогічних задач, ділові ігри, аукціони народознавчих ідей, конкурси-імпровізації на тему «Педагогіка народного календаря», проведення семінарів, науково-практичних, методичних конференцій молодих науковців, присвячених етнопедагогічним та полікультурним проблемам. Дослідницька спрямованість полікультурної підготовки майбутнього вчителя відбувається за вказаними вище напрямками, а саме громадянським, духовно-моральним, етносоціальним, етновалеологічним, фамілістичним.

Так у Житомирському державному університеті імені Івана Франка на базі науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся» було проведено близько двадцяти Всеукраїнських та регіональних наукових конференцій та семінарів молодих учених, присвячених проблемі вивчення національної ідеї в педагогічних здобутках Г. Ващенка, О. Духновича, К. Ушинського, І. Франка, С. Русової, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, формуванню духовно-моральної компетентності української молоді та багато інших [1].

Велика увага приділяється дослідженню організаційно-педагогічних основ побудови поліської школи як регіонального українського національно-виховного закладу (етнодидактичний аспект); розробці концепції поліської школи (громадянський аспект), створенню програми етнопедагогіки Полісся, навчальних посібників та методичних рекомендацій з вивчення рідної мови, етнопедагогіки, літературного краєзнавства, етнографії, народознавства, теорії та практики виховання та ін.; налагодження наукової співпраці з середніми та вищими навчальними закладами України та інших країн, введення в науковий обіг науково-методичного матеріалу та ін.

Основи дослідницької спрямованості полікультурної підготовки майбутнього вчителя полягають в ініціюванні та координації проведення наукових досліджень у галузі професійної педагогічної діяльності шляхом залучення до проведення досліджень викладачів, співробітників, студентів університету, вчителів середніх навчальних закладів Поліського регіону; в створенні дослідницьких та проблемних груп здобувачів; у виявленні перспективних дослідників серед студентів, залучення їх до проведення досліджень у рамках

діяльності лабораторії; міжнародна співпраця з навчальними закладами, громадськими організаціями та державними установами зарубіжних освітніх закладів, зокрема Оломоуцького університету імені Палацького в Чеській Республіці для досягнення поставленої мети; популяризація ідей та наукових здобутків науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся»; публікування кращих досліджень у вітчизняних та зарубіжних наукових виданнях тощо.

Дослідницька діяльність науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся» сприяє поширенню міжнародної співпраці в галузі професійно-педагогічної діяльності, краєзнавства, етнографії, етнокультурній підготовці майбутнього вчителя загалом. Майбутні вчителі-філологи проводять дослідження в системі етнокультурної підготовки у напрямках: аналітико-інформаційному та історіографії; інноваційних технологій викладання гуманітарних дисциплін; інноваційних технологій формування етнопедагогічної культури;

формування полікультурної компетентності та полікультурної соціалізації особистості.

Тематика наукових пошуків майбутніх вчителів-філологів охоплює вивчення концептуальних основ полікультурної підготовки в умовах Поліського регіону; вивчення освітньо-виховних систем Полісся; інноваційні технології навчання в Поліському регіоні (гуманітарний цикл); педагогічні чинники етнічної соціалізації особистості в умовах Полісся та ін.

Висновки. Отже, дослідницька спрямованість змісту полікультурної підготовки майбутнього вчителя-філолога з урахуванням регіонального аспекту підвищує ефективність професійної компетентності, сприяє формуванню громадянської позиції, розвитку духовності не лише майбутнього вчителя-філолога, а й всіх учасників педагогічного процесу.

Перспективи подальшого дослідження даної проблеми мають бути зосереджені на вивченні досвіду полікультурної підготовки майбутніх педагогів в Чехії, в Польщі, Німеччині та інших країн, представники яких належать до національних меншин, які проживають на території сучасного Поліського регіону. Важливо також дослідити аспекти дослідницької спрямованості полікультурної підготовки майбутніх вчителів гуманітарного профілю.

Список використаних джерел та літератури

1. Березовська О. Актуальність формування міжкультурної компетенції майбутніх вчителів у контексті глобалізації освітнього простору. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12278/1/Ber-3.pdf> (Дата звернення: 21.03.2025).
2. Березюк О. Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців: зб. наук. праць / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка. 2013. С. 10–20
3. Волик Л. В. Полікультурний світогляд майбутнього вчителя як актуальна проблема сучасної професійної освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. № 3. С. 77–85.
4. Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне розмаїття, прийнята XXXI сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО. Париж. 2001. URL: <https://www.un.org/en/culturaldiversity/unesco-declaration-cultural-diversity> (Дата звернення: 21.03.2025).
5. Кендзьор П. І. Ефективність полікультурного виховання у ЗНЗ за результатами педагогічного експерименту. Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Серія «Педагогічні науки». 2016. Вип. 4 (86). С. 70–74.
6. Красовицький М. Ю. Проблеми морального виховання учнів у теорії та практиці вітчизняної та американської педагогіки. Київ: Педагогічна думка. 2004. 288 с.
7. Лисенко Н. В. Народознавча компетентність дітей та молоді: причини та методи дослідження. Українська педагогіка: зб. наук. праць. Івано-Франківськ. 2007.
8. Песков І. В. Формування полікультурних компетенцій учнів старших класів загальноосвітньої школи. 2009. URL: https://stud.com.ua/98943/pedagogika/polikulturnoyi_kompetentnosti_teoretiko_metodichni_osnovi (Дата звернення: 21.03.2025).
9. Соколова І. В. Формування полікультурної компетентності у майбутніх вчителів-філологів URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ (Дата звернення: 21.03.2025).

10. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології: навч.-метод. посіб. для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів. Харків: ІЛО. 2002. 208 с.
11. Хрестоматія з української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота. 2008. С. 5–120.

References (translated & transliterated)

1. Berezovska, O. Aktualnist formuvannia mizhkulturnoi kompetentsii maibutnikh vchyteliv u konteksti hlobalizatsii osvithnoho prostoru. Retrieved from: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12278/1/Ber-3.pdf> [in Ukrainian].
2. Bereziuk, O. (2013). Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u suchasnomu osvithnomu prostori [Formation of multicultural competence of future specialists in the modern educational space]. Formuvannia zahalnokulturnoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv: zb. nauk. prats / za red. O. S. Bereziuk, O. M. Vlasenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka, 10–20. [in Ukrainian].
3. Volyk, L. V. (2003). Polikulturnyi svitohliad maibutnoho vchytelia yak aktualna problema suchasnoi profesiinoi osvity [Multicultural worldview of a future teacher as a current problem of modern professional education]. Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity, (3), 77–85. [in Ukrainian].
4. Zahalna deklaratsiia YuNESKO pro kulturne rozmaittia, pryiniata KhKhKhI sesiieiu Heneralnoi konferentsii YuNESKO. (2001). [UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, adopted by the 31st session of the General Conference of UNESCO]. Paryzh. Retrieved from: <https://www.un.org/en/culturaldiversity/unesco-declaration-cultural-diversity> [in English].
5. Kendzor, P. I. (2016). Efektyvnist polikulturnoho vykhovannia u ZNZ za rezultatamy pedahohichnoho eksperymentu [Effectiveness of multicultural education in general secondary schools based on the results of a pedagogical experiment]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. Ivana Franka. Seriia «Pedahohichni nauky», 4 (86), 70–74. [in Ukrainian].
6. Krasovytskyi, M. Yu. (2004). Problemy moralnoho vykhovannia uchniv u teorii ta praktytsi vitchyzniano i ta amerykansko i pedahohiky [Problems of moral education of students in the theory and practice of domestic and American pedagogy]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 288. [in Ukrainian].
7. Lysenko, N. V. (2007). Narodoznavcha kompetentnist ditei ta molodi: prychyny ta metody doslidzhennia [Ethnographic competence of children and youth: causes and research methods]. Ukrainska pedahohika: zb. nauk. prats. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
8. Pieskov, I. V. (2009). Formuvannia polikulturnykh kompetentsii uchniv starshykh klasiv zahalnoosvitnoi shkoly [Formation of multicultural competences of senior pupils of general education schools]. Retrieved from: https://stud.com.ua/98943/pedagogika/polikulturnoyi_kompetentnosti_teoretiko_metodichni_osnovi [in Ukrainian].
9. Sokolova, I. V. Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti u maibutnikh vchyteliv-filolohiv [Formation of multicultural competence in future philology teachers]. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ [in Ukrainian].
10. Soroka, H. I. (2002). Suchasni vykhovni systemy ta tekhnolohii: navch.-metod. posib. dla kerivnykiv shkil, vchyteliv, klasnykh kerivnykiv, vykhovateliv, slukhachiv [Modern educational systems and technologies: educational-methodical manual for school principals, teachers, class supervisors, educators, and students]. Kharkiv: ILO, 208. [in Ukrainian].
11. Khrestomatiia z ukrainsko i klasychnoi pedahohiky: K. Ushynskiy, S. Rusova, A. Makarenko, H. Vashchenko, V. Sukhomlynskyi. (2008) [Chrestomathy of Ukrainian classical pedagogy: K. Ushynskiy, S. Rusova, A. Makarenko, H. Vashchenko, V. Sukhomlynskyi] / uklad. V. P. Kravets, O. I. Meshko. Kyiv: Hramota, 5–120. [in Ukrainian].

Статтю отримано 26.03.2025 року.

Прийнято до друку 16.06.2025 року